

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМАСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ БАНКРУПТСТВА В УКРАЇНІ
ASPECTS OF THE MECHANISM OF BANKRUPTCY IN UKRAINE

УДК 658

Біленко О.К.

студентка

Національний авіаційний університет

Олешко Т.І.

д.т.н., професор

Національний авіаційний університет

У статті розглянуто і проаналізовано питання банкрутства як невід'ємного елементу ринкової економіки. Проведено аналіз головних аспектів формування і встановлення механізму банкрутства в Україні. Проаналізовані статистичні дані, які відображають динаміку підприємств-банкрутів в Україні протягом останніх років та проведено аналітичний огляд сучасних тенденцій розвитку банкрутства.

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, фінансова криза, причини банкрутства, інфляція.

В статье рассмотрены и проанализированы вопросы банкротства как неотъемлемого элемента рыночной экономики. Проведен анализ главных аспектов формирования и установления механизма банкротства в Украине. Проанализированы

статистические данные, отражающие динамику предприятий-банкротов в Украине в последние годы и проведения аналитического обзора современных тенденций развития банкротства.

Ключевые слова: банкротство, неплатежеспособность, финансовый кризис, причины банкротства, инфляция.

The article reviewed and analyzed the issue of bankruptcy as an integral part of the market economy. The analysis of the main aspects of the formation and establishment of the mechanism of bankruptcy in Ukraine. The analyzed statistics that reflect the dynamics of bankrupt enterprises in Ukraine in recent years and conducted an analytical review of modern trends bankruptcy.

Key words: bankruptcy, insolvency, financial crisis, bankruptcy causes, inflation.

Постановка проблеми: Проблема доведення підприємства до банкрутства є досить актуальною у наш час. Кількість підприємств, що знаходяться на межі банкрутства, в Україні зростає, а тенденції банкрутства поширюються не лише на окремих суб'єктів господарювання, а й на галузі в цілому. Наслідки банкрутства загалом є негативними для України: зменшується кількість підприємств, що призводить до зменшення пропозиції товарів, робіт чи послуг, зростає рівень безробіття і виплат безробітним, зменшуються податкові надходження до держбюджету і т.д.

З періоду оголошення незалежності в Україні досі немає єдиної загальновизнаної методики виявлення ймовірності банкрутства суб'єктів господарської діяльності. Саме через це підприємствам доводиться користуватись зарубіжними підходами, в основі яких лежать факторні моделі для прогнозування рівня банкрутства. Найявні підходи для проведення діагностики ризику виникнення банкрутства на підприємстві відрізняються за складом критеріїв, системою показників, які характеризують складові фінансової діяльності.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що тема дослідження є важливою та актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу дійти висновку, що сучасні методичні підходи розрізнені, неповні, а у деяких випадках суперечливі. Так теоретичні та практичні аспекти інституту банкрутства знайшли відображення у наукових працях Е. Альтмана, І.А. Бланка, А.П. Градова,

В.В. Ковальова, Л.О. Лігоненко, Г.В. Савицької, Л.С. Ситника, О.О. Терещенка, М.І. Тітова, З.Є. Шершньової та інших вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів. Незважаючи на досить широкий спектр наукових розробок у даній сфері, на сучасному етапі не всі аспекти цієї багатогранної і складної проблеми з'ясовано та обґрунтовано. Так потребують удосконалення теоретико-методологічні засади дослідження проблеми банкрутства, відкритим залишається питання його класифікації та причин виникнення.

Виклад основного матеріалу: Шлях України до просторів ринкової економіки супроводжувався досить важкими кризовими ситуаціями, з якими вимушені були стикнутися суб'єкти господарювання. Це все мало своє відображення на досить нестабільній діяльності підприємств: скороченні випуску продукції, затримці платежів за дебіторською та кредиторською заборгованістю або й узагалі в їх відсутності.

Інститут банкрутства визначають, як інструмент регулювання розвитку ринку, адже ринок щодня примушує одних власників поступатися своїм місцем більш сильним конкурентам. Звільняючи ринок від банкрутів, держава зберігає суб'єкти ринку від фінансових витрат та свідомого нанесення збитків. Виникнення банкрутства має бути направлене на заохочення розвитку бізнесу та збільшення рівня ефективності економіки, знищення недієздатних учасників на ринку, створення умов для поновлення ведення бізнесу за бажанням власників підприємства.

Існує три основні функції, що виконує інститут банкрутства [1, с. 113]:

1) служить механізмом, що запобігає неефективному використанню активів підприємства;

2) є інструментом відновлення підприємств, що перебувають на межі банкрутства, проте, мають певні резерви для вдалої фінансово-господарської діяльності в майбутньому;

3) сприяють вирішенню усіх питань з кредиторами.

У певному сенсі інститут банкрутства виконує роль санітара, який несе на собі призначення оздоровлення ринкового середовища. Підприємство, що знаходиться у скрутному фінансовому становищі й не має можливості вчасно виплатити свої борги, зменшує ефективність будь-якого функціонування роботи своїх ділових контрагентів.

Банкрутство за своєю природою забезпечує невимушений процес конкурентної боротьби, під час якої ослаблені підприємства покидають цей процес, у свою чергу держава одержує економічно сильних, конкурентоздатних суб'єктів господарювання. Цей процес є свого роду рушійною силою для юридичної реструктуризації життєздатних підприємств, що зазнали краху через несприятливі умови для функціонування або неефективного управління [2, с. 221].

Становлення інституту банкрутства в Україні відбувається у достатньо складних умовах [3, с. 85]. Проблема банкрутства є досить актуальною для суб'єктів підприємництва як за часи стабільності, так і в умовах кризи. Банкрутство – це не просто одна з юридичних процедур, що дає змогу повертати борги за рахунок активів боржника для кредиторів, а й можливості для боржника поновити його платоспроможність. За своєю суттю механізм банкрутства є своєрідним індикатором ефективності підприємств.

Рано чи пізно усі суб'єкти господарської діяльності за час своєї діяльності опиняються у кризовій ситуації. Багаті й великі підприємства зазвичай не втрачають власні позиції, а невеликі та дрібні підприємства доволі часто знаходяться на межі банкрутства. У зв'язку з такою ситуацією держава втрачає платників податків, робітники – робочі місця, а кредитори у свою чергу не отримують повернення своїх коштів.

Теперішні стрімкі умови розвитку економіки вимагають від підприємств досить жорстких умов господарювання, через що підприємства та організації повинні поспішно реагувати і пристосовуватися до рішучих змін ринкового середовища з метою збереження конкурентних позицій, подальшого ведення успішної діяльності та отримання прибутку. В іншому випадку – зріст заборгованості, неплатоспроможність, збитковість діяльності підприємства, що призводять у кінцевому випадку до його банкрутства.

Багато керівників підприємств припускають, що здійснення моніторингу фінансового стану, діагностика ймовірності виникнення банкрутства, прогнозування стратегічно важливих цілей на підприємстві є недоцільним. Саме така «халатність» призводить до того, що ця організація в кінцевому випадку визнається банкрутом. Якщо ж буде проведено комплексна оцінка стану підприємства, стабільний моніторинг показників діяльності та не буде відкидатися ймовірність настання банкрутства, тоді підприємство не опиниться у кризовому стані, а ведення бізнесу буде успішним.

Як показує закордонний досвід, збиткове підприємство немає можливостей на виживання. Кількість підприємств, що отримують збитки від своєї діяльності в Україні зростає, а, отже, існують передумови для банкрутства в майбутньому.

Загалом причини виникнення банкрутства підприємств можна розділити на три групи: об'єктивні, суб'єктивні та загальні.

Об'єктивні причини – це ті, які не залежать від волі та конкретних дій людини або організації загалом. До цієї групи відносяться стихійні лиха, несприятливі явища природи, а також циклічність та кризи.

До суб'єктивних причин належать хибні дії керівництва та працівників підприємства, що виникають внаслідок невірної оцінки ситуації в цілому.

До загальних причин відносяться ті, що впливають на всі суб'єкти підприємницької діяльності в ринковій економіці, що мають відношення до самого ринку, його стихійності та ризику підприємництва.

По відношенню до суб'єкта підприємницької діяльності виділяють зовнішні та внутрішні причини (рис. 1):

Саме зовнішні фактори є дуже небезпечними у зв'язку з тим, що здійснити хоч якийсь вплив на них є практично неможливим, а наслідки їх виконання є досить руйнівними. До таких факторів відносять:

- економічні (темпи інфляції, національні курси валют, рівень доходів населення тощо);
- політичні (зумовлені ставленням органів влади до різних секторів економіки та регіонів країни, наявність впливу на органи управління);
- ринкові (зміни в демографічній ситуації країни, конкурентоздатність та життєвий цикл продукції);
- технологічні (вплив на економіку науково-технічного прогресу);
- соціокультурні (обхоплюють звичаї та традиції, рівень добробуту, рівень освіти населення, ставлення до приватного бізнесу);
- міжнародні (діяльність транснаціональних компаній, економічних та політичних об'єднань, що пов'язані з процесом глобалізації економіки).

У свою чергу внутрішні фактори пов'язані з помилковими діями менеджменту, що є наслідками до 80 відсотків випадків економічної неспроможності підприємств. До цих факторів належить:

Рис. 1. Основні причини виникнення банкрутства

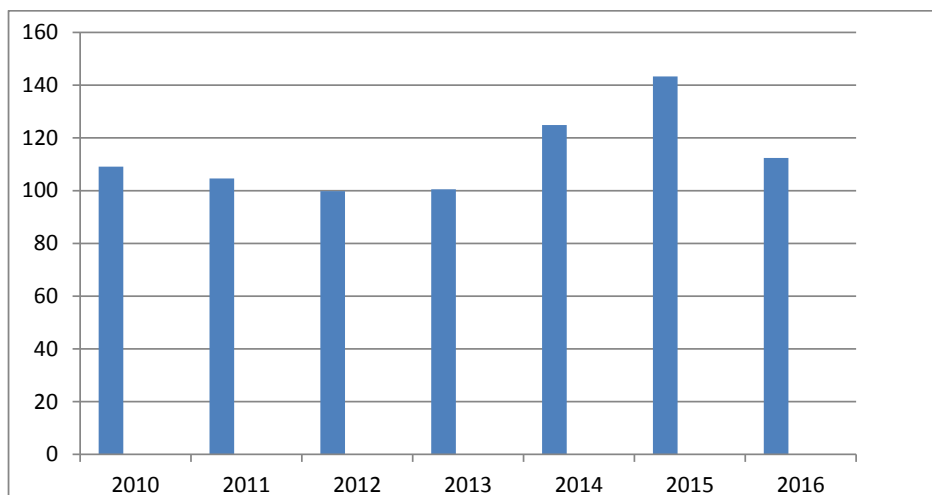

Рис. 2. Індекс інфляції в Україні протягом 2010-2016 рр.

понадміру стрімке розширення бізнесу, координаційні недоліки при створенні суб'єкта підприємницької діяльності, відсутність тривалої концепції розвитку, некваліфікованість управлінського персоналу, відсутність особистого капіталу, наявність неефективної інвестиційної та виробничо-комерційної діяльності, неефективне використання ресурсів, недоцільний розподіл прибутку, брак власних джерел фінансування, низька якість фінансового планування на підприємстві.

Інфляційні процеси суттєво впливають на виникнення банкрутства підприємств (рис. 2).

Зростання індексу інфляції має в цілому негативний вплив на ефективність діяльності підприємств, але за високих його значень у релевантному проміжку відбувається зростання обсягів реалізації продукції й відповідно, збільшення прибутку

виключно за рахунок зростання цін з наступним падінням цих показників у результаті зменшення купівельного попиту та обсягів виробництва.

Не завжди підвищення цін на сировину та матеріали може супроводжуватися адекватним збільшенням цін на товарну продукцію підприємства, що також спричиняє збиткову діяльність підприємств. Цей фактор є нерегульованим, тому підприємства не мають можливості усунути його вплив.

Звичайно, одна або декілька причин не призводять спонтанно суб'єкт підприємницької діяльності до банкрутства. Економічна неспроможність виникає внаслідок тривалого і поступово процесу їх взаємодії за умов відсутності уваги керівництва та вищого менеджменту до виникнення слабких сторін організації та загроз, що поступають із зовнішнього середовища.

Таким чином присутність проблем у прогнозуванні та діагностиці ймовірності банкрутства спричиняє зростання рівня банкрутства підприємств України.

Це говорить про те, що існує ряд основних проблем банкрутства українських підприємств [4, с. 318]:

- недовершена законодавча база, що займається регулюванням процесів банкрутства підприємств вимагає вдосконалення;
- відсутність оприлюднення аналітичних та статистичних даних щодо динаміки банкрутства підприємств в Україні задля оцінки реального становища масштабів проблеми;
- обмежений контроль держави над рівнем банкрутства підприємств та проведення заходів задля його зменшення;
- недосконалість методики виявлення рівня банкрутства за різними видами економічної діяльності;
- недостатність підтримки фінансово неспроможних підприємств приватної форми власності з боку держави;
- відсутність підтримки фінансово неспроможних підприємств консультаційними центрами;
- низька кваліфікація працівників для створення підрозділів антикризового управління на підприємстві.

На рис. 3 представлено динаміку розвитку банкрутства українських підприємств, де найвищий рівень банкрутства зафіксований у 2011 році – 4086 підприємств, а найменша кількість у 2014 році – 2096 підприємств.

У зв'язку з наведеним вище, варто запропонувати наступні способи вирішення наведених проблем:

- запровадження єдиної відкритої та доступної (безкоштовної) інформаційної системи для аналізу та оцінки динаміки банкрутства українських підприємств з метою відслідковування

покращення чи погіршення ситуації у зв'язку з останніми політичними, економічними та законодавчими змінами;

- створення відокремленого контролюючого державного органу, який відслідкуватиме ситуацію щодо банкрутства та займатиметься проблемами її вирішення;

– розробка та визначення єдиної законодавчої методики визначення ймовірності банкрутства підприємств, що базується на галузевому розподілі підприємств і є адаптованою безпосередньо до української економіки з урахуванням всіх регулюючих факторів ризику;

– активізація участі держави у регулюванні та відстеженні рівня банкрутства підприємств не лише державного, але й приватного сектору, а також її зацікавленість у збереженні підприємства як суб'єкта господарювання, а не його власника та здійсненні заходів щодо зниження рівня банкрутства підприємств;

– створення можливостей використання позасудових способів вирішення проблеми відновлення платоспроможності підприємства, як засобу повернення боргів;

– надання консультаційної допомоги неплатоспроможним підприємствам шляхом створення на місцях здійснення підприємницької діяльності спеціальних консультаційних центрів.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

1. За сучасних умов розвитку економіки рівень збанкрутілих підприємств невпинно зростає. Неплатоспроможність, збитковість, криза платежів і, як наслідок, банкрутство є наразі характерними для більшості українських підприємств.

2. Наявність цілої низки проблем щодо банкрутства підприємств в Україні потребує негайного вирішення з урахуванням запропонованих рекомендацій.

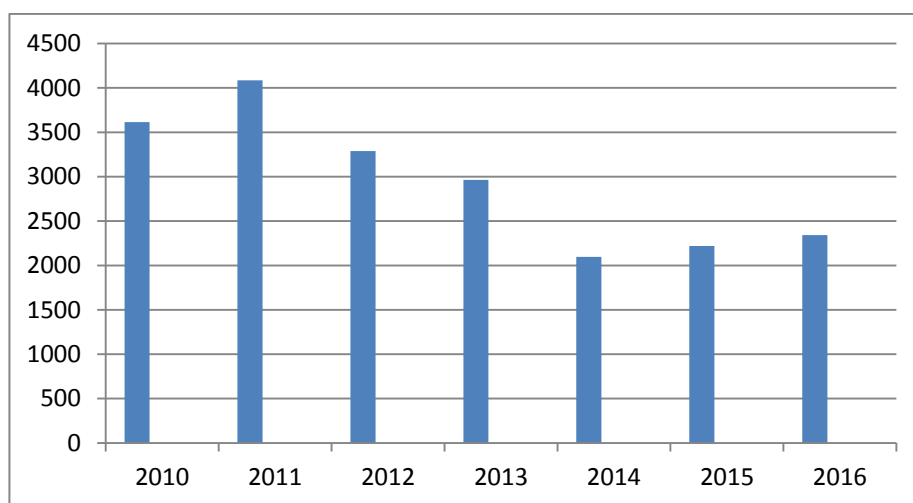

Рис. 3. Динаміка банкрутства українських підприємств протягом 2010-2016 років

3. Кризові умови господарювання зумовлюють необхідність розробки, формування і впровадження на підприємстві системи попередження, прогнозування та подолання банкрутства, яка покликана створити умови для ефективної діяльності підприємства і, в результаті, досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику, шляхом своєчасного виявлення та послаблення дії різних небезпек і загроз.

Отже, запропоновані заходи зможуть забезпечити підприємство від банкрутства шляхом попереднього виявлення кризових умов розвитку та застосування всіх необхідних контрзаходів для стабілізації його стану і поліпшення умов подальшого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Фінанси підприємств: підручник / [А.М. Поддєрьогін, Л.Д. Буряк, Г.Г. Нам та ін.]; за ред. проф. А.М. Поддєрьогіна. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2010. – 113 с.
2. Коваленко О.В., Скляренко К.В. Банкрутство підприємств України: причини та наслідки [Електронний ресурс] / О.В. Коваленко, К.В. Скляренко. – 2013. – 221 с.
3. Брінь П.В., Бондаренко А.Ю. Аналіз сучасного стану інституту банкрутства України / В.П. Брінь, А.Ю. Бондаренко // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – 85 с.

4. Возіянова Н.Ю. Проблеми становлення та діагностики банкрутства в Україні // Торгівля і ринок України : темат. зб. наук. праць з проблем торгівлі і громадського харчування. – Донецьк : ТзОВ «Лебідь», 2008. – 318с.

5. Пластун О.Л. Визначення сутності поняття «банкрутство» в сучасній науковій літературі // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2005. – 12с.

REFERENCES:

1. Finansy pidpriemstv: pidruchnyk / [A.M. Podderohin, L.D. Buriak, H.H. Nam ta in.]; za red. prof. A.M. Podderohina. – 3-tie vyd., pererob. ta dop. – K.: KNEU, 2010. – 113 s.
2. Kovalenko O.V., Skliarenko K.V. Bankrutstvo pidpriemstv Ukrainy: prychny ta naslidky [Elektronnyi resurs] / O.V. Kovalenko, K.V. Skliarenko. – 2013. – 221 s.
3. Brin P.V., Bondarenko A.Yu. Analiz suchasnoho stanu instytutu bankrutstva Ukrainy/ V.P. Brin, A.Yu. Bondarenko// Visnyk NTU "KhPI". – 2013. – 85s.
4. Voziianova N.Yu. Problemy stanovlennia ta diahnostryky bankrutstva v Ukraini // Torhivlia i rynek Ukrainy : temat. zb. nauk. prats z problem torhivli i hromadskoho kharchuvannia. – Donetsk : TzOV "Lebid", 2008. – 318 s.
5. Plastun O.L. Vyznachennia sutnosti poniattia «bankrutstvo» v suchasni naukovi literaturi // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. – 2005. – 2 s.

Bilenko O.K.

Student

National Aviation University

Oleshko T.I.

Doctor of Technical Science, Professor,

National Aviation University

ASPECTS OF THE MECHANISM OF BANKRUPTCY IN UKRAINE

The problem of bringing businesses into bankruptcy is very relevant today. Number of companies that are on the verge of bankruptcy in Ukraine grows and bankruptcy trends apply not only to individual entities, but also to the industry as a whole. The consequences of bankruptcy are generally negative for Ukraine: decreased number of firms which reduces the supply of goods, works or services, increasing unemployment and unemployment benefits, reduced tax revenues to the state budget, etc.

From the period of declaration of independence in Ukraine there are still no single universally accepted methods of detection probability of bankruptcy of economic entities. That is why companies have to use foreign approaches, which are based on factor models for forecasting of bankruptcy. Existing approaches for diagnosing the risk of the bankruptcy of the company differ in composition criteria, metrics that characterize the components of financial performance. Institute of bankruptcy as a tool to determine the regulation of the market, because the market every day makes some owners give their place a strong competitor. Freeing the market from the bankrupt, the state retains market actors on the financial costs and conscious causing damage. The emergence of bankruptcy should be aimed at encouraging business development and increase of efficiency of the economy, the destruction of disabled participants in the market, creating conditions for the resumption of business by the owner of the company. Bankruptcy by its nature provides a laid-back process of competition, during which weakened the process leaving the company in turn receives state economically strong, competitive entities.